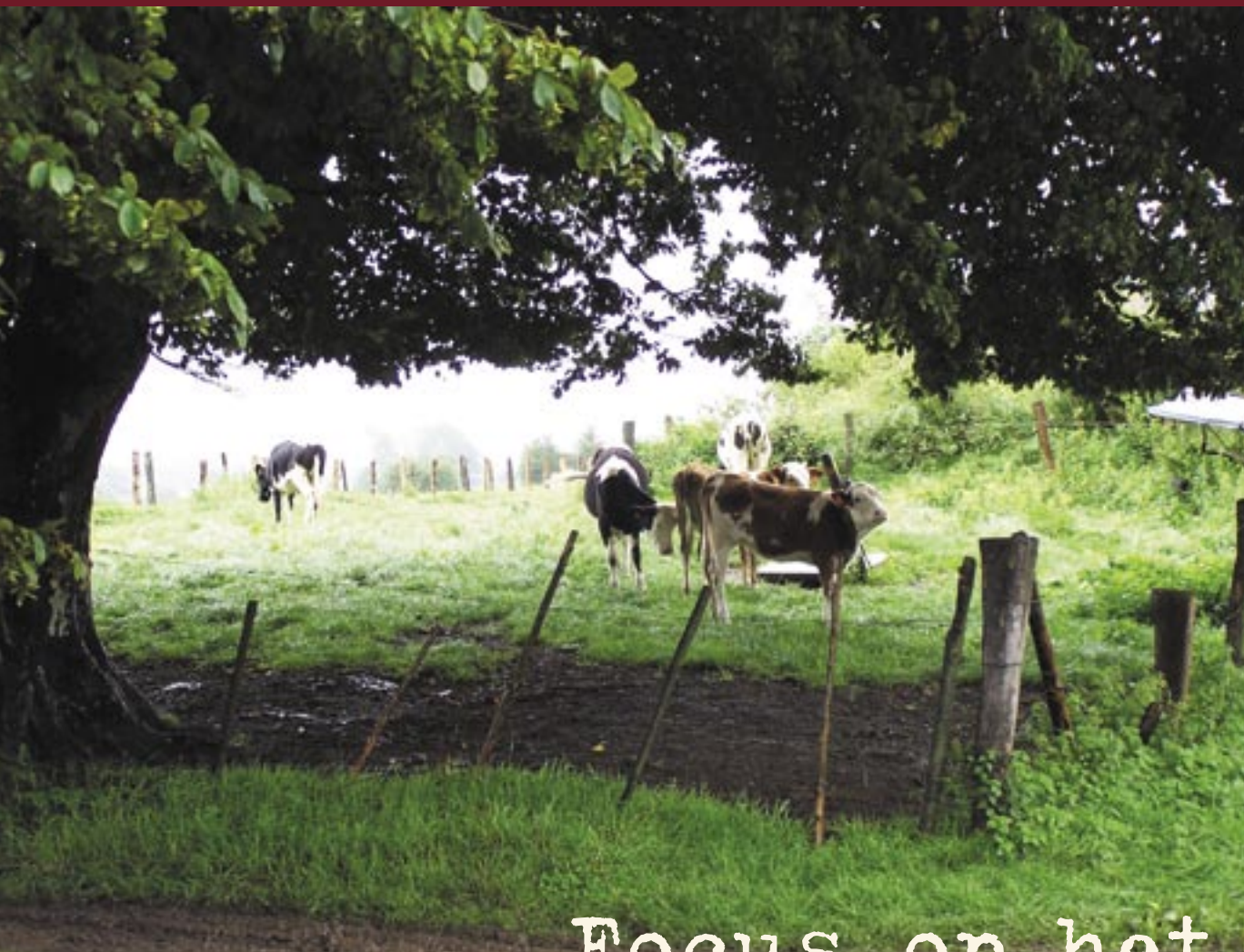

WERVELOPINIE

Werkgroep voor een rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw vzw

Focus op het
Platteland

Vooruitgangstraat 333/9 1030 Brussel 02 2036029 www.wervel.be

FOCUS OP HET PLATTELAND

Wervel werkt al jaren aan een rechtvaardige en verantwoorde landbouw. Hierbij hebben de spanningsvelden en interacties tussen de landbouw en zijn omgeving altijd centraal gestaan. We werken bv. rond de (schijnbare) tegenstellingen tussen landbouw en milieu, we werken aan de relaties tussen landbouwer en consument enz. We stellen het misschien niet altijd expliciet, maar als we over landbouw spreken, hebben we het eigenlijk ook steeds een beetje over het platteland.

Om dat duidelijk te maken focussen we met deze tekst wél eens expliciet op het platteland. We houden onze Wervel-visies tegen het licht van het huidige plattelandsbeleid. En vervolgens proberen we duidelijk te maken hoe onze visie past binnen dat ruimer kader. Op die manier willen we aantonen dat er voor ons geen twee pijlers zijn (landbouw- én plattelandsbeleid), maar dat beide per definitie door elkaar verweven zijn!

1. Platteland in Vlaanderen?

Vlaanderen worstelt al jaren met de omschrijving van het begrip "platteland". Iets wat in andere landen en continenten vanzelfsprekend lijkt, is in onze Vlaamse context absoluut niet evident. Want de meeste Vlamingen voelen met hun ellebogen aan dat het Vlaamse platteland (nog) bestaat, maar ons platteland is in geen enkel opzicht vergelijkbaar met bijvoorbeeld de verlaten dorpjes in het zuiden van Frankrijk of de "campo" in Latijns Amerika.

Er zijn dan ook al heel wat pogingen ondernomen om een Vlaamse omschrijving van het platteland te destilleren. Want iedereen is het min of meer eens dat de internationale standaard van de OESO voor Vlaanderen niet bruikbaar is. De OESO legt de grens op 150 inwoners per km². Voor Vlaanderen zou dat betekenen dat we nog slechts 22 plattelandsgemeenten hebben. En bovendien liggen die gemeenten geografisch nog sterk verspreid. Vlaanderen zou dus haast geen platteland meer hebben, en dat stemt niet echt overeen met onze perceptie van de werkelijkheid (1).

Andere omschrijvingen baseren zich eerder op ruimtelijke aspecten zoals landschap, bebouwing e.d. Dat is bijvoorbeeld het geval in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, waar de term "buitengebied" gelanceerd werd. Het is – op het niveau van Vlaanderen bekeken – het gebied waarin de open (onbebouwde) ruimte overheeft (2). Het betreft dus niet alleen de landbouw en natuur, maar ook de bijhorende wegen, dorpskernen en zelfs de kleinere steden die een functionele samenhang vertonen

met de niet bebouwde ruimte.

Wervel wil zich niet blind staren op al deze definities of afbakeningen. Wel willen we benadrukken dat het platteland voor ons niet ophoudt aan de rand van het idyllische open landschap dat we hier en daar nog vinden in Vlaanderen. Ook het verrommelde landschap tussen onze grootsteden en de echte open ruimte, noemen we in de Vlaamse context platteland, zelfs al doet dat heel wat buitenlanders de wenkbrauwen fronsen!

2. Historiek van een nieuw beleidsdomein: het plattelandsbeleid!

Er zijn altijd specifieke maatregelen geweest in functie van het platteland. Maar de termen "plattelandsbeleid" en "plattelandsontwikkeling" zijn bij ons slechts heel recent op het politieke toneel verschenen.

In de tweede helft van de twintigste eeuw was plattelandsontwikkeling vooral een zaak van de "ontwikkelingslanden". In de strijd tegen de armoede werd heel wat aandacht besteed aan het platteland. Dat was van belang voor de voedselvoorziening, maar het is, tot vandaag, een sleutelement om de verstedelijking in het zuiden af te remmen.

Wie aan ontwikkeling van het platteland doet, zegt echter onrechtstreeks dat je vertrekt vanuit een situatie van onder-ontwikkeling. Op het moment dat organisaties die in het zuiden werken, zich hiervan bewust werden, is de term plattelandsontwikkeling in Europa geïntroduceerd...

2.1. Plattelandsbeleid: een Europees verhaal

Het Europees plattelandsbeleid is een kluwen van maatregelen en fondsen. Eén van de oorzaken van die complexiteit, is de aansturing vanuit verschillende invalshoeken. Enerzijds is het huidige plattelandsbeleid ontsproten uit het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), maar anderzijds wordt het aangestuurd vanuit regionale ontwikkeling. En die verschillende invalshoeken zijn niet altijd even compatibel.

Een eerste invalshoek voor het plattelandsbeleid komt vanuit het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Dat bestaat vandaag uit twee pijlers. Enerzijds is er het markt- en prijsbeleid, anderzijds is er de tweede pijler, het zogenaamde plattelandsbeleid. De aanzet hiertoe is destijds gegeven door Sicco Mansholt. Hij was Europees commissaris op het einde van de zestiger jaren en gaf het startschot voor het zogenaamde structuurbeleid, als een aanvulling voor het bestaande markt- en prijsbeleid. Structurele maatregelen moesten ervoor zorgen dat onze landbouw performant werd. Onze huidige Vlif-reglementering is de rechtstreekse erfgenaam van dat structuurbeleid. De sturing van de landbouw gebeurt ondertussen niet meer uitsluitend in functie van schaalvergroting, maar bv. ook in functie van dierenwelzijn en milieu. Die structurele ondersteuning van de landbouw is nog altijd een belangrijk onderdeel van het tweede pijler- of plattelandsbeleid.

Daarnaast werd in die periode de idee gelanceerd om bepaalde regio's een extra duwtje in de rug te geven. De zogenaamde "bergboeren-regeling" was een eerste regionale benadering van het landbouwbeleid, ter ondersteuning van de zogenaamde "less favoured areas", de minder begunstigde gebieden. Ook dat principe blijft overeind in het huidige plattelandsbeleid van de EU.

Sinds Agenda 2000, de aanpassing van het GLB in 2000, is er formeel sprake van een apart plattelandsbeleid. Het is opgevat als een menu-kaart waaruit de lidstaten een aantal opties kunnen nemen. Hoewel het expliciet de bedoeling was om op die manier regionale accenten te leggen, opteerden de meeste regio's nog voor een ruim scala aan maatregelen, vaak zonder duidelijke keuzes (3).

In 2007 startte een nieuwe periode voor het plattelandsbeleid. In vergelijking met de vorige periode werden een aantal punten verbeterd. Zo wordt er nu gewerkt met een duidelijke nationale strategie en met een groepering van de middelen in een plattelandsfonds.

In de huidige reglementering zijn er drie assen of zwaartepunten voorzien.

De eerste as legt de nadruk op de economische ontwikkeling van de landbouw. Onze Vijf reglementering hoort daarin thuis. Vlaanderen heeft een duidelijke keuze gemaakt door maximaal middelen in te zetten binnen dit zwaartepunt.

In een tweede as wordt de nadruk gelegd op groene en blauwe diensten. Daarin zijn expliciet middelen voorzien voor het beheer van landschap, onderhoud van houtkanten e.d. Het meest gekende instrument onder deze as zijn onze beheerovereenkomsten (5).

Een derde as voorziet ruimte voor diversificatie. Die kan in relatie staan met de landbouw, zoals bijvoorbeeld hoevetoerisme. Maar het kunnen ook plattelandssacties zijn, die volledig los staan van de landbouw. De zogenaamde PDPO-projecten, die in Vlaanderen geselecteerd worden door de provincies, horen thuis onder deze noemer.

Wat ook nieuw is in deze periode, is de integratie van het LEADER-programma in het geheel van het plattelandsprogramma. De inhoud van die projecten is vaak gelijkaardig met de andere initiatieven, maar de aanpak is wel anders en voorziet meer ruimte voor lokale actoren. In principe kan deze aanpak verspreid worden over de 3 assen, maar Vlaanderen concentreert deze aanpak in as 3.

Figuur 1: Het Europees plattelandsbeleid (2007-2013) (4)

Het Europees plattelandsbeleid is dus grotendeels aangestuurd vanuit de landbouwhoek. Het is formeel nog altijd een onderdeel van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Maar daarnaast zijn er ook heel wat initiatieven op het platteland die gesteund worden vanuit de invalshoek van regionale ontwikkeling. Dat is binnen de werking van de EU een volledig aparte structuur.

De doelstelling van regionale ontwikkeling binnen

de EU is voornamelijk het wegwerken van de socio-economische verschillen tussen de regio's. Op die manier tracht men te werken aan de cohesie tussen de verschillende lidstaten.

Om die doelstellingen te bereiken bestaan er ook verschillende programma's en fondsen. Op het platteland in Vlaanderen is deze werking het best gekend onder de vorm van de 5b-projecten. Een aantal (zogenaamd) achtergestelde gebieden kwamen op die manier in aanmerking voor extra ondersteuning. En zo werden er bv. in het Meetjesland heel wat interessante initiatieven gestart. Inhoudelijk is dit zonder twijfel 'plattelandsbeleid', maar binnen de Europese structuren hoort dit onder een andere noemer. En dat is voor de mensen op het terrein vaak nogal verwarrend.

Door de uitbreiding van de EU naar Oost-Europa, is er weliswaar een verschuiving van middelen in die richting gebeurd. In Vlaanderen is het aspect regionale ontwikkeling dus minder zichtbaar geworden, maar op Europees niveau blijft dit een belangrijke aanpak.

2.2. Vlaams geïntegreerd plattelandsbeleid

In Europese context is de term plattelandsbeleid sinds de jaren '90 duidelijk op het toneel verschenen. In Vlaanderen is dat formeel pas gestart met de huidige Vlaamse Regering. Leterme was de eerste minister met de uitdrukkelijke bevoegdheid "platteland". Het is een zogenaamd horizontaal beleidsdomein; een beleid voor het platteland is immers aan de orde in heel wat andere beleidsdomeinen zoals welzijn, economie, milieu e.d. Maar door er een minister voor bevoegd te verklaren, is er duidelijk iemand verantwoordelijk voor de coördinatie.

Dat betekent uiteraard niet dat er voordien nog niet aan plattelandsbeleid werd gedaan. Zo is de inrichting van het platteland met instrumenten als ruilverkaveling een duidelijk voorbeeld van plattelandsbeleid. De viering van 50 jaar ruilverkaveling werd in 2006 dan ook gehouden onder de naam "50 jaar plattelandsinrichting: Inrichten. Hoezo Inrichten?" (6).

Wel nieuw is dus de coördinatie door één Minister. Hoewel de slagkracht van deze bevoegdheid zonder

portefeuille nog beperkt is, zijn er toch wel een aantal interessante initiatieven op de rails gezet. Zo zijn er vanuit het IPO, een nieuw overleg-orgaan, al verschillende adviezen aan het beleid geformuleerd over plattelandsthema's waar men voordien moeilijk of niet uit geraakte (7).

Opvallend is ook dat op Vlaams niveau vaak gesproken wordt over "geïntegreerd" plattelandsbeleid. Terwijl de EU vooral vanuit landbouw en regionale ontwikkeling werkt aan het plattelandsbeleid, denkt men er in Vlaanderen onmiddellijk ook een ruimtelijke component bij. Ruimtelijke planning en vooral inrichting van die ruimte in het buitengebied, zijn bij ons sterk benadrukt in het plattelandsbeleid. En dat is ongetwijfeld een meerwaarde tegenover de louter socio-economische benadering.

Het plattelandsbeleid is dus duidelijk aanwezig op de verschillende beleidsniveau's. En dat is positief. Maar de kwestie is uiteraard om een goede invulling te geven aan dat beleid. En hoewel er heel wat interessante projecten bestaan, lijkt het bestaande beleid nog te veel op een bonte mengeling van ini-

tatieven. Zolang al die projecten en projectjes als losliggende vloten ronddobberen, krijgt de pletwals van de markteconomie vrij spel op het platteland. En dat resultaat is niet altijd even fraai...

3. Een platteland van dorpen en boerderijen

Wervel is blij dat er in Vlaanderen eindelijk werk gemaakt wordt van een plattelandsbeleid. Vooral de geïntegreerde aanpak (het werken over de beleidsdomeinen heen) biedt heel wat kansen.

Het plattelandsbeleid is voor ons een beetje als de keerzijde van het (groot)stedelijk beleid. We zien ze niet als tegengesteld aan elkaar, maar wel als complementair. **Ook voor het platteland is het immers van belang dat ingezet wordt op 'leefbare' steden.** Want dat is de enige manier om de overdruk in de meer aantrekkelijke plattelandsgebieden onderuit te halen (8).

Dat plattelandsbeleid wordt echter vaak nog gezien als een onderdeel van het landbouwbeleid. Het is evident dat hier de rollen omgekeerd zijn. **Landbouw is een (belangrijk) deel van het platteland, maar niet andersom.** Dat moet zichtbaar zijn in de structuur van het beleid, maar ook in de bijhorende administraties (zowel op Europees vlak als op Vlaams niveau). Op die manier wordt het beleid meer transparant voor de burger, maar het vermijdt ook allerlei achterhoedegevechten in functie van bevoegdheden en centen.

Om dat beleid vorm te geven, kijkt Wervel naar het platteland als een mozaïek van dorpen en boerderijen. De dorpen kunnen bestaan uit een echte dorpskern, maar het zijn ook de meer bebouwde delen die de overgang vormen van de stad naar het platteland. Buiten die dorpen komen we her en der boerderijen tegen. Zij vormen de (figuurlijke) kruispunten in de open ruimte.

3.1. Dorpen om te leven en te wonen

Veel dorpen in Vlaanderen lijken hoe langer hoe meer op slaapsteden, met hier en daar een park

of natuurgebied ertussen. De pendelaars trekken overdag naar de stad om te werken en op vrije dagen kunnen ze wat ontspannen in een groene omgeving.

Die trend is volgens Wervel niet de juiste richting. Dorpen zijn er natuurlijk om te wonen, maar ook om te werken. We verzetten ons dan ook uitdrukkelijk tegen de trend waarin bijna alle economische activiteiten gebundeld worden in de stedelijke omgeving.

Hiermee geven we natuurlijk geen vrijkaart om op het platteland om het even welke fabriek te starten. Grote bedrijven, harde industrie e.d. moeten uiteraard gebundeld worden in bedrijvenzones. Maar er zijn heel wat andere economische activiteiten die veel minder impact hebben op het ruimtelijk kader. Die kunnen wel op het platteland.

We denken hierbij o.a. aan satelietskantoren, bv. in leegstaande hoeses. Via de elektronische snelweg kan heel wat werk van op afstand gebeuren. Werknemers kunnen zo prima werk verrichten, zonder daarom elke dag de afstand naar het kantoor in de stad te doen. Dat is sociaal wellicht interessant, maar het heeft ook een gunstig impact op de mobiliteit.

Een andere belangrijke economische sector op het platteland is de distributie. Extra stimulerende maatregelen om winkels, bakkers, schoenmakers e.d. op het platteland te houden zijn van groot belang voor de leefbaarheid van de dorpen, maar ook hier speelt het effect op het mobiliteitsvraagstuk. Wie met de fiets naar de bakker kan, is altijd een stap voor.

En natuurlijk is ook de recreatieve sector van economisch belang op het platteland, en de zorgsector enz.

Om die plattelandseconomie goed draaiende te houden, is een sterke identiteit van de regio een belangrijke troef. Wervel is het eens met Niek De Roo als hij stelt dat "het hoog tijd wordt dat er weerwerk komt tegen de vervlakking, uniformisering en banalisering van het platteland" (9).

We zijn ons ervan bewust dat de roep naar regionale identiteit met ups en downs opduikt (10). Het is immers geen toeval dat het 'jaar van het dorp' succes kende in de jaren '70, maar dat dergelijke initiatieven op de achtergrond raakten tijdens de economische recessie van de jaren daarna. Maar toch **zijn we ervan overtuigd dat regionale identiteit een meerwaarde vormt, niet alleen vanuit maatschappelijk oogpunt, maar ook voor de uitbouw van een plattelandseconomie.**

Het is voor Wervel evident dat die (plattelands)economie een duurzaam karakter moet hebben. Voor ons betekent dat, dat we moeten werken binnen het kader van ons ecosysteem. **Dat ecologisch kader is per definitie beperkt, en dus ook de (fysische) economische groei.** Daarin volgen we economen zoals Herman Daly. Maar dat neemt niet weg dat er nog heel wat mogelijkheden zijn en blijven voor kwalitatieve groei (11), ook in een meer kwetsbare omgeving zoals het buitengebied.

Die economische activiteiten kunnen dus zonder probleem op het platteland. Meer nog, ze zijn zelfs wenselijk. Maar hiervoor schiet ons bestaand juridisch en beleidskader duidelijk tekort. **De gewenste economische activiteiten moeten beter gestimuleerd worden vanuit het economische beleid,** want vanuit die hoek is er momenteel nauwelijks aandacht voor plattelands-economie.

Maar er is vooral nog een hiaat in de ruimtelijke planning. De bestaande gewestplannen en ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) moeten veel creatiever omspringen met het concept plattelandseconomie. Er moet niet alleen een veel meer gedetailleerde omschrijving komen van de wenselijke economische activiteiten. Ook bindende afspraken over het verhuizen van bedrijven als ze een bepaalde schaalgrootte krijgen, zijn mogelijke alternatieven. Zo kan de dynamiek op het platteland verstevigd worden, zonder daarom te spreken van "consumptie" van het platteland. Als die economische activiteiten duurzaam kunnen ontplooiën, zullen wellicht heel wat andere aandachtspunten voor het platteland opgelost raken.

Dat betekent uiteraard wel dat we een sterk ruimtelijk beleid nodig hebben. **Ondanks de haat-liefde verhouding die Vlaanderen heeft met ruimtelijke plannen, zijn we ervan overtuigd dat een goede planning noodzakelijk is.** We benadrukken hierbij dat het niet mag blijven bij

papieren plannen. Een ruimtelijk beleid is niet allen bestemmen, ook inrichting van die ruimte, handhaving (controle) en beheer vormen stukjes van de puzzel.

Wellicht zullen we hierbij niet alleen moeten focussen op "wat mag en wat niet mag", maar we zullen veeleer de **vraag moeten stellen naar het "hoe"**. Die vraag stelt zich bijvoorbeeld bij het bouwen en verbouwen aan cultuurhistorisch waardevolle gebouwen. Maar ook gepaste architectuur bij nieuwe bouwwerken is wenselijk. Dat hoeft niet altijd retrostijl te zijn, dat hoeft niet altijd te leiden tot zeer dure ontwerpen. Maar we vragen ons bv. wel af waarom er richtlijnen zijn voor het bouwen van een stal op het platteland, maar niet voor een tankstation. Ook blijft de vraag naar wat er kan gebeuren met leegstaande stallen en gebouwen van boerderijen waar geen landbouwactiviteiten meer plaatsvinden en waaraan de eigenaar of koper een nieuwe bestemming en/of invulling wil geven. Daarop wordt niet of onvoldoende geantwoord door de huidige stedenbouwkundige regeling en planning.

De vraag naar het hoe is van toepassing op onze bouwstijlen, maar ook elders. We kunnen ons ook de vraag stellen: "Welk soort landbouw willen we waar?" en "Hoe kunnen we meer natuur realiseren, welke natuur willen we " enz. (12). Daarvoor zal sowieso heel wat creativiteit nodig zijn!

Met een gezonde (plattelands)economie en een sterke ruimtelijke planning is natuurlijk niet alles in kannen en kruiken. Het leven op het platteland moet ook aantrekkelijk zijn. Eén van de troeven die het platteland kenmerkt(e), is het **sterke sociale weefsel. De vraag stelt zich echter of dat weefsel wel degelijk zo sterk is... Extra stimuli vanuit het beleid zijn dan ook meer dan wenselijk.**

We denken hier o.a. aan ondersteuning van dorps- of gemeenschapsraden met vrijgestelden vanuit het gemeentepersoneel. Maar ook de klassieke elementen zoals buurthuizen, jeugdlokale e.d. zijn

van groot belang.

Hierbij is het noodzakelijk om **aandacht te hebben voor de verschillende generaties op het platteland**. Er zijn niet alleen fuifzalen en speelbossen nodig, er is ook behoefte aan kleinschalige wooncomplexen voor bejaarden. Zo zou bv. de subsidiëring van bejaardenhuizen meer rekening kunnen houden met de spreiding over het platteland.

Een ander belangrijk element voor de leefbaarheid van het platteland is de aanwezigheid van **een goed netwerk van openbaar vervoer**. Dat mag niet beperkt blijven tot de pieken in functie van woon-werkverkeer. Initiatieven zoals de belbus zijn daarbij een heuse vooruitgang.

We beseffen natuurlijk dat het plattelandsbeleid zo wel eens slachtoffer zou kunnen worden van zijn succes. Want als alles er op wieltjes loopt, dan wordt de druk op het op het platteland en de resterende open ruimte wellicht nog groter.

Het is dan ook evident dat er duidelijke afspraken moeten zijn over waar wel en waar niet kan gebouwd worden. De resterende open ruimte in Vlaanderen moeten we koesteren. **We moeten ervoor zorgen dat we (letterlijk en figuurlijk) een beetje op adem kunnen komen**. Het behoud van onze open ruimte, een grote biodiversiteit, aangename landschappen e.d. zijn essentieel.

Hiermee willen we echter niet zeggen dat we een stolp moeten plaatsen boven het platteland. Wervel houdt wel pleidooien voor het behoud van open ruimte, voor een sterke regionale identiteit e.d. Maar, maar dat betekent niet dat we bang moeten zijn voor verandering (13). Er mag gerust wat pit zitten in het plattelandsbeleid!

Wervel is dus zeker niet tegen nieuwe dynamieken op het platteland. Maar we vinden wel dat één en ander gestroomlijnd moet worden. **Een sterke overheid is dan ook geen overbodige luxe**. Een duurzaam plattelandsbeleid kan nu eenmaal niet zonder regeltjes en maatregelen. We zetten ons dan ook af tegen de dooddoener die alle sturing van de overheid afschildert als "overdreven regulitis".

3.2. Boerderijen als knooppunten op het platteland

Tussen die bebouwde dorpen is er gelukkig nog wat open ruimte. Daarin zien we natuur, cultuurlandschappen en heel wat socio-economische activiteiten. De landbouw kan hiertussen een cruciale link vormen. Meer dan welke rurale sector ook, is landbouw immers geschikt om hier een integrerende rol op zich te nemen (14).

Het type landbouw waaraan we dan denken is een **multifunctioneel landbouwmodel**. Dat wil zeggen dat er niet alleen gedacht wordt aan melk, graan of tomaten produceren, de zogenaamde "commodities" (12), maar dat er ook aandacht is voor landschapsonderhoud, dat er ruimte is voor zorglandbouw, hoevetoerisme, rechtstreekse verkoop of andere verbrede activiteiten. Die multifunctionaliteit is op veel Vlaamse landbouwbedrijven aanwezig onder heel veel verschillende vormen, soms tegen betaling, soms niet. Zo doet bv. een gangbaar melkveebedrijf zowieso een stuk aan landschapsbouw, maar bij een grondloos varkensbedrijf is dat ver te zoeken.

Wervel opteert voor een multifunctionele landbouw, omdat we ervan overtuigd zijn dat er heel wat synergieën bestaan tussen die verschillende activiteiten op het platteland (14). Denken we bv. maar aan de rol die houtkanten kunnen vervullen in de strijd tegen erosie of voor de huisvesting van natuurlijke belagers tegen plagen in de landbouwgewassen. We denken bv. ook aan een betere afstemming tussen de deelsystemen bodem, plant, dier en mest in de mineralenbenutting (15) of aan systemen voor agroforestry (16). Maar er is meer. Ook louter economisch gezien is een multifunctioneel landbouwmodel interessant omdat het zorgt voor een hoger "multiplier effect" in de rest van de regionale economie (12).

Wervel vraagt dan ook uitdrukkelijk meer aandacht voor de multifunctionaliteit van de landbouw, zowel in het landbouwbeleid als in het milieu- en ruimtelijke ordeningsbeleid.

Dat kan bv. concreet gemaakt worden door een andere verdeling van de middelen uit het PDPO (meer geld voor as 2, minder voor inversteringssteun, as1). Maar ook de ruimtelijke planners moeten de

paradigma-shift maken en landbouw ruimer zien dan het monofunctioneel produceren van voedsel (14). Zo is er in het kader van verbrede landbouwactiviteiten nog heel wat werk aan de winkel om een duidelijk en stimulerend kader te vormen vanuit ruimtelijke planning, en vanuit het vergunningenbeleid, o.a. wat de herbestemming betreft van leegstaande stallen en gebouwen van boerderijen die hun landbouwactiviteiten stopgezet hebben. **Anderzijds moet eens eindelijk werk gemaakt worden van de verweving tussen landbouw en natuur.** In het kader van het RSV zijn hierover afspraken op papier gezet, maar in de praktijk wordt hieraan nauwelijks gewerkt (17).

Wervel pleit dus duidelijk voor een multifunctioneel landbouwmodel. Dat biedt de beste garanties voor een duurzaam platteland. Maar dat betekent niet dat we geen aandacht hebben voor de productie van voedsel. De zogenaamde post-productieve samenleving, waarin boer en boerin enkel nog een dienst leveren als parkwachter, is voor ons een brug te ver.

Om dat voedsel duurzaam te produceren, pleit

Wervel al jaren voor een eerlijke vergoeding via de prijs van het product. Een rechtvaardige prijs voor graan, melk enz. moet een duurzame productie toelaten (inclusief een eerlijk loon voor de arbeid van boer en boerin) (18).

Dat koppelen we systematisch aan productiebeheersing. Productiebeheersing moet ervoor zorgen dat we genoeg voedsel produceren, maar ook weer niet te veel (19). **Daarnaast is productiebeheersing van belang voor een geografische spreiding van die productie.** Het is dus een instrument voor het plattelandsbeleid! We vinden het immers niet wenselijk dat straks bv. alle melk in Hongarije zou geproduceerd worden. De productie kan beter gespreid gebeuren, in functie van de ecologische omstandigheden, maar ook in functie van de afstand tot de consumenten. Dat is economisch en ecologisch het meest efficiënt.

Voedsel wordt dus best vergoed via de prijs van het product. In een multifunctioneel landbouwmodel, zijn er echter een aantal taken van de landbouw, die niet-productiegebonden zijn. We denken daarbij aan het onderhoud van het landschap, de bergweiden, overstromingsgebieden enz. **Omdat we werken in een omgeving waarin haast alles via de markt verloopt, is het noodzakelijk om de niet-productiegebonden taken te vergoeden via subsidies of vergoedingen.**

We pleiten dus voor een behoud van een eenvoudig systeem van premies. Deze moeten in eerste instantie gelinkt worden aan de ruimtelijke ligging. Op die manier kan de hogere productiekost in de minder gunstige regio's gecompenseerd worden. In de agrarische productiezone zullen deze premies wellicht heel laag zijn, in verwevingsgebied, overstromingsgebied, berggebieden enz. zullen deze beduidend hoger zijn.

Verdere differentiatie van deze premies kan eventueel gebeuren in functie van de productiewijze (bio, geïntegreerd) of teelt (grasakker).

Concreet komt dit erop neer, dat de bestaande premies worden omgevormd tot een soort van **gebiedsgerichte flat rate**. De koppeling van de premies aan de historische referenties wordt dus best afgebouwd (bv. over een periode van 20 jaar). Het betekent ook dat in de toekomst alle gewassen in aanmerking komen voor een premie, dus ook de tuinbouwgewassen, aardappelen enz. Op termijn

kan zo de splitsing van het landbouwbeleid in twee pijlers afgebouwd worden. De discussie i.v.m. het overhevelen van middelen van de ene naar de andere pijler (van markt- en prijsbeleid naar plattelandsbeleid) is dan ook meteen opgelost!

De aandacht voor een duurzame voedselproductie betekent ook dat hiervoor voldoende ruimte moet voorzien worden, ook in het kleine Vlaanderen. **Het areaal dat effectief wordt ingezet voor voedselproductie daalt echter nog steeds in Vlaan-**

Flat rate, wat is dat?

De invoering van een flat rate betekent dat alle subsidiabele arealen eenzelfde premie ontvangen (20). Landen als Duitsland hebben al keuzes gemaakt in die richting.

Nu krijgen landbouwers een toeslagrecht per hectare. De waarde van dit toeslagrecht is gebaseerd op de premies die ze kregen in de referentie jaren, een historische basis dus. Met de invoering van een flat rate zou deze historische basis dus verdwijnen.

Er zijn echter wel nog varianten mogelijk op dit systeem. Zo kan het systeem al of niet verruimd worden naar teelten die vandaag nog niet subsidiabel zijn zoals groenten, fruit, aardappelen enz.

deren. Wervel vraagt uitdrukkelijk aan de Vlaamse overheid om deze trend te kenteren.

De productie van voedsel moet niet steeds het onderspit delven als er vragen zijn voor de aanleg van bijkomende bedrijvzones, golfterreinen of andere ruimteclaims. Maar ook binnen het agrarisch gebied, moet grond efficiënter ingezet worden in functie van de voedselproductie. Zo moet er dringend een rem komen op de ongebreidelde honger naar grond door de paardenliefhebbers en andere hobbyisten. We kanten ons niet per definitie tegen elke vorm van hobby-landbouw. Als deze slechts beperkt ruimte inneemt, is dit geen probleem. Maar

er is wel een dringende nood aan maatregelen om de landbouwgronden die ons nog resten, effectief in boerenhanden te houden (21).

Dezelfde redenering maken we voor het energievraagstuk. **De productie van energie mag zijn plaats hebben op het platteland. Maar als we de keuze moeten maken tussen voedselgewassen en energiegewassen, dan ligt onze prioriteit duidelijk bij de voedselproductie** (22). Energieproductie op een landbouwbedrijf kan trouwens ook op andere manieren. De productie van biogas kan bv. ook met maaisel uit natuurgebieden. Dat is trouwens een mooi voorbeeld van verweving, maar in de praktijk wordt dit vanuit het vergunningenbeleid afgeremd. Maar ook zonne-energie en wind-energie kunnen nog meer benut worden op onze landbouwbedrijven.

In een multifunctioneel landbouwmodel zijn er dus heel wat mogelijkheden om de poorten van de boerderij letterlijk en figuurlijk open te zetten. Figuurlijk kan dit door de activiteiten op de boerderij ruimer te zien dan alleen het produceren van zogenaamde "commodities". **Dat brengt echter met zich mee dat de deuren van de boerderij vaak ook letterlijk worden geopend voor de betrokken stedeling.** Dat kan bv. zijn als klant of als recreant, of gewoon als voorbijtrekkende wandelaar. Maar het zal alleszins een beetje een komen en gaan zijn. Net zoals " 't Stad van iedereen is", zal misschien ook het platteland een beetje meer van iedereen worden. Hans Leinfelder noemt dit de passage of parochiale ruimten in het buitengebied (23).

Het zal echter aan de boer zijn om te zien of hij die deur wijd open zet, of eerder op een kiertje. **Want het is duidelijk dat er geen blauwdruk voor de ideale boerderij bestaat. Boeren en boerinnen zullen dan ook, nog veel meer dan in het verleden, op zoek moeten gaan naar een combinatie van activiteiten die voor hun bedrijf de ideale mix vormen.**

4. Conclusie

Het is voor Wervel duidelijk dat we nood hebben aan goed plattelandsbeleid. En dat is meer dan een aantal interessante projecten en initiatieven. Het verhaal moet van A tot Z kloppen.

We zijn dan ook blij met het principe van een geïntegreerd plattelandsbeleid in Vlaanderen. Maar in de praktijk stellen we vast dat dit vaak nog dode letter is. Elk beleidsdomein, of zelfs elk onderdeel daarvan, werkt op zich aan zijn of haar doelstellingen. En dat is vaak contraproductief.

We hebben dan ook dringend behoefte aan een andere aanpak voor het platteland, die effectief over de beleidsdomeinen heen functioneert. **We moeten nog veel meer het hokjes-denken achter ons laten en nieuwe sporen zoeken om de plattelands economie te prikkelen, ons sociaal weefsel te doen bruisen enz.**

Daarvoor is heel wat creativiteit noodzakelijk. De overheid zal veel meer uit haar kot moeten komen, ideeën lanceren, voorstellen doen. De louter defensieve aanpak via het vergunningenbeleid is niet voldoende voor een degelijk plattelandsbeleid.

Het moet duidelijk zijn dat plattelandsbeleid heel wat meer inhoudt dan de nostalgie naar het landschap van de stille kempen of de robuuste polders. Het gaat over het habitat van miljoenen mensen. Maar ook over economie, over arbeidsplaatsen, mobiliteit enz.

Wervel beseft dan ook dat plattelandsbeleid veel ruimer is dan landbouw alleen. We zien het landbouwbeleid dan ook als een onderdeel van het plattelandsbeleid en niet andersom. Maar dat betekent niet dat we de rol van de landbouw mogen minimaliseren.

Wervel pleit immers uitdrukkelijk voor een multifunctioneel landbouwmodel. Dat model kan heel wat meerwaarden bieden voor het platteland, maar

dan moet het wel de nodige kansen krijgen. En daarvoor is er nog heel aan de winkel, o.a. in de ruimtelijke planning, het vergunningenbeleid enz. Maar ook het agrarisch natuurbeheer en verweving tussen landbouw en natuur moeten echte kansen krijgen, mét loon naar werken.

Hierbij moet benadrukt worden dat ook in een multifunctioneel landbouwmodel de productie van voedsel centraal staat. Het is een illusie dat we het in Vlaanderen kunnen stellen met enkele boeren die dienst doen als parkwachters. Noch economisch, noch ecologisch is het duurzaam om al ons voedsel elders te telen. **Een degelijk landbouwbeleid, met rechtvaardige prijzen voor de boer, blijft dan ook de hoeksteen van het plattelandsbeleid.**

Die rechtvaardige prijzen linken we aan vormen van productiebeheersing; ze kunnen aangevuld worden met een premie voor de niet-productiegebonden taken van de landbouw. We denken daarbij aan het onderhoud van het landschap, de bergweiden, overstromingsgebieden enz. Dat kan geregeld worden via een eenvoudig systeem van wat we de "gebiedsgerichte flat rate" noemen. Wellicht is hiervoor nog een overgangperiode nodig. Maar we zijn ervan overtuigd dat dit de beste aanpak is voor een eenvoudig, transparant en effectief beleid voor een duurzame landbouw.

Op die manier kan de multifunctionaliteit van onze landbouw duidelijker in de verf gezet worden. Maar het vormt ook een stevige basis om te werken aan een vernieuwd draagvlak voor het landbouw- en plattelandsbeleid, bij de burgers-belastingbetalers maar ook aan de internationale onderhandelings-tafels!

Zo wordt het ook mogelijk om te werken aan een echt plattelandsbeleid, een verhaal dat van A tot Z moet kloppen. En voor wie er nog niet van overtuigd was: in dat verhaal blijft de boerderij, ook in de 21e eeuw, de draaifets van het platteland!

Lijst van gebruikte afkortingen:

EU: Europese Unie
 GLB: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie
 IPO: Interbestuurlijk PlattelandOverleg
 OESO: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
 PDPO: ProgrammeringsDocument PlattelandsOntwikkeling
 RSV: Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
 RUP: Ruimtelijk Uitvoeringsplan
 Vlif: Vlaams Landbouw en Investerings-fonds
 WTO: Wereldhandelsorganisatie

Literatuurlijst:

- (1) Lenders S., Lauwers L., Vervloet D., Kerselaers E., *Afbakening van het Vlaamse platteland*, Administratie land- en tuinbouw en Centrum voor Landbouweconomie, 2005
- (2) Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/ruimtelijk/Nrsv/rsv-lezen.html>
- (3) Terluin I., Venema G., *Menubenadering van het Europese plattelandsbeleid wordt onvoldoende benut*, Spil, nr. 4 2003
- (4) Het EU-plattelandsontwikkelingsbeleid 2007-2013, Fact Sheet
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/nl_2007.pdf
- (5) <http://www.ehorizon.be/iglbo/start>
- (6) De Meester P., *50 jaar plattelandsinrichting: "Inrichten. Hoezo inrichten?"*, Vlaamse Landmaatschappij, 2006
- (7) http://www.ipo-online.be/platteland.cgi?s_id=65
- (8) Engelen G., *Een leefbaar en duurzaam platteland*, Vredeseilanden, 2001
- (9) De Bruyne Lut, *Quo vadis met het platteland ?*, Boer & Tuinder, 21 november 2003
- (10) Janssen J., *De reconstructie van Brabant in historisch perspectief*, Spil, nr. 2, 2007
- (11) Daly H., *Economía ecológica y desarrollo sustentable*, in 'Programa de Economía Ecológica', Instituto Ecología Política, Chili, 1994
- (12) van der Ploeg J.D., *Landelijk gebied, kapitaal of kruitvat?*, Wageningen UR, leerstoel Rurale Sociologie
- (13) Berkhuisen A., *Plattelandsbeleid voor ons allemaal*, Landwerk nr. 4, 2005
- (14) Knickel K., Renting H., *Methodological and Conceptual Issues in the Study of Multifunctionality and Rural Development*, Sociologia Ruralis, Vol. 40 nr. 4, oktober 2000
- (15) Engelen G., Vanreusel J., Dessein J., Claerbout F. (red.), *Lokaal verweven landbouw, uitdaging voor samenleving en beleid in Noord en Zuid*, Vredeseilanden, Wervel, Oxfam-Solidariteit, FIAN-Belgium en Stedula, 2004
- (16) Wervel, Thema Agroforestry, <http://www.wervel.be/content/category/6/26/92/>
- (17) Wervelkrant, *Het Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen: blijft duurzame landbouw in de kou staan?*, Wervel, 1997
- (18) *Petitie-aktie-krant*, 36700 xxx "Ja, ik teken voor een landbouw met toekomst", Wervel, 1994
- (19) Wervelkrant, *Productiebeheersing, analyse en konkrete voorstellen*, Wervel, 2002
- (20): Campens V., Bas. L., Lenders S., Samborski V., Carels K., *Analyse van de rechtstreekse steun uit Pijler 1 aan de landbouwer*, Vlaamse Overheid, Beleidsdomein landbouw en Visserij, AMS, 2006
- (21) Wervelopinie, *Grond om van te eten*, Wervel, 2006
<http://www.wervel.be/downloads/brochuregrond.pdf>
- (22) Wervelkrant, *Europa wil energiegewassen. De boer ook?*, Wervel 2007
- (23) Leinfelder H., "Op een eenzaam veld zult ge een rund tegenkomen..." *Naar een alternatieve ruimtelijk-conceptuele benadering van het buitengebied in verstedelijkend Vlaanderen en Nederland*, Universiteit Gent

